

STEMMINGEN EN KOERSEN

Discriminatie in de tweede helft van 2018,
een overzicht in vogelvlucht

vóór gelijke behandeling
tegen discriminatie

Inleiding

RADAR behandelt meldingen en klachten over discriminatie. Die klachten en meldingen staan niet op zichzelf. Om discriminatie effectief op te sporen en te verhelpen gebruikt RADAR naast de klachteninformatie ook contextinformatie. In deze notitie presenteren we in vogelvlucht enkele voorvallen, discussies en ontwikkelingen die in de tweede helft van 2018 van invloed zijn geweest op het discriminatiebeeld in gemeenten in Nederland. We bespreken als eerste de belangrijkste publieke discussies van de tweede helft van 2018. Daarna gaan we in op het overheidsbeleid inzake discriminatiebestrijding. Tot slot wordt aandacht besteed aan een aantal onderzoeken over discriminatie als maatschappelijk verschijnsel.

1. Maatschappelijk klimaat en publieke discussies

1.1 Uitlatingen minister Blok

Op 18 juli zendt het televisieprogramma [Zembla](#) beelden uit van een netwerkbijeenkomst van 10 juli 2018 van het ministerie van Buitenlandse Zaken voor Nederlanders die werkzaam zijn bij internationale organisaties. Tijdens deze bijeenkomst doet minister van Buitenlandse Zaken Stef Blok enkele uitlatingen die voor veel commotie zorgen. Zo vraagt hij retorisch aan de deelnemers: “Noem mij één voorbeeld van een multi-etnische of multiculturele samenleving, waar de oorspronkelijke bevolking nog woont – dus dan vallen Australië en de Verenigde Staten af, want daar is de oorspronkelijke bevolking uitgeroeid – en waar een vreedzaam samenlevingsverband is. Ik ken hem niet.” Iemand uit de zaal noemt Suriname als succesvolle multiculturele samenleving. Blok is het hier niet mee eens: “Suriname is ‘a failed state’. En dat heeft ernstig te maken met de etnische opdeling.” Het zijn merkwaardige uitspraken. Waarom wordt bijvoorbeeld Australië als multiculturele samenleving aangeduid, maar Europese landen met een grote migrantenbevolking zoals Nederland niet? De uitspraken lijken erop te duiden dat in de ogen van minister Blok multiculturele samenlevingen, waaronder immigratiesamenlevingen, niet vreedzaam

kunnen zijn. Ook klopt het niet dat de oorspronkelijke bevolking van Australië en de Verenigde Staten is uitgeroeid. Suriname wordt een ‘failed state’ genoemd, maar met deze term worden over het algemeen staten bedoeld waar de overheid is ingestort. In Suriname is dat niet het geval. De uitspraak over Suriname als ‘failed state’ noodzaakt de minister ertoe een [excuusbrief](#) te schrijven aan zijn Surinaamse collega. In deze brief betuigt Blok zijn spijt over het gebruik van te scherpe bewoordingen. Het was niet zijn bedoeling Suriname in een kwaad daglicht te stellen. Echter, inhoudelijk trekt hij zijn opmerking over Suriname niet in. In een [brief](#) aan de Tweede Kamer betreurt Blok het feit dat zijn uitspraken aanstoot hebben gegeven. Ook in deze brief doet hij inhoudelijk geen afstand van zijn uitspraak.

Een andere uitspraak van Blok tijdens de bijeenkomst luidt: “Je loopt vrij snel tegen de grenzen aan van wat een samenleving kan hebben. Vandaar dat ik ook zeg: ik begrijp de mensen in Amsterdam-West en in de Schilderswijk. Want als je in Benoordenhout woont, is het hartstikke leuk om op zondag naar de Turkse bakker te gaan. Je hebt ook geen last van een aantal bijeffecten. Maar als je er middenin woont, heb je enorm last.” In de [Volkskrant](#) kwalificeert Godfried Engbersen van de Wetenschappelijk Raad voor het Regeeringsbeleid deze uitspraak als ongenuanceerd. Engersen: “Natuurlijk levert meer verscheidenheid in buurten meer problemen op. Niet alleen in de Schilderswijk, maar ook in Benoordenhout. Niet alleen in de buurten met veel Marokkanen en Turken, maar ook in buurten met veel expats. De samenleving is overal ingewikkelder geworden. De cohesie is wat minder, mensen voelen zich soms wat minder thuis, maar het is niet zo dat je enorme last hebt als je er middenin woont. En ook niet dat je snel aanloopt tegen de grenzen van een samenleving. We weten helemaal niet waar die grenzen liggen. In Den Haag heeft 53 procent van de inwoners een immigratieachtergrond, en toch functioneert die stad in het algemeen goed.”

De Tweede Kamer debatteert op 5 september 2018 over de uitlatingen van minister Blok. De

meeste fracties zijn zeer kritisch op de uitlatingen. Zo vindt D66-leider Pechtold de uitspraken van minister Blok over de multiculturele samenleving een bewindspersoon onwaardig. “Zeker voor een lid van dit kabinet, dat heeft vastgelegd er te willen zijn voor alle Nederlanders.” Pechtold steunt de motie van wantrouwen tegen de minister echter niet. Met slechts 45 stemmen haalt deze motie het niet en kan Blok minister van Buitenlandse Zaken blijven.

1.2 (Zwarte) Piet

Rond de Sinterklaasvieringen zorgt de figuur van (Zwarte) Piet ook in 2018 voor veel opschudding. In 2017 werd de intocht gedomineerd door de actie van voorstanders van Zwarte Piet: op 18 november hielden zij twee bussen van actiegroep Kick Out Zwarte Piet (KOZP) via een blokkade op de A7 bij Joure tegen. Daarbij liep een van de inzittenden van een bus een lichte hersenschudding op. De activisten van Kick Out Zwarte Piet wilden tijdens de landelijke intocht van Sinterklaas in Dokkum demonstreren tegen Zwarte Piet als racistische karikatuur. De burgemeester van Dongeradeel besloot om de demonstratie in Dokkum tegen Zwarte Piet alsnog te verbieden, omdat gevreesd werd voor de veiligheid van zowel de demonstranten als bezoekers van de intocht. Onder begeleiding van de Mobiele Eenheid maakten de bussen rechtsomkeert.

Het Openbaar Ministerie besluit om de 34 blokkeerders te vervolgen. In oktober en november vindt het proces plaats, dat op 9 november 2018 eindigt in de [veroordeling](#) van alle blokkeeractivisten door de Rechtbank Noord-Nederland. De rechtbank neemt het alle verdachten zeer kwalijk dat zij het recht van een ander om te demonstreren hebben afgenomen en dat zij het recht in eigen hand hebben genomen. Eigenrichting kan in een democratische rechtsstaat niet worden getolereerd, aldus de Rechtbank. Het reguleren van betogingen en het handhaven van de openbare orde en veiligheid zijn taken van de overheid en niet van (groepen van) individuele burgers. De rechtbank legt aan 31 blokkeerders werkstraffen op van 80 tot en met 180 uur. Een tweetal blokkeerders krijgt een werkstraf van 200 uur en een maand

voorwaardelijke gevangenisstraf. Jenny Douwes krijgt 240 uur werkstraf en een maand voorwaardelijke gevangenisstraf. Zij had via Facebook mensen opgeroepen om de demonstratie van de actiegroep Kick Out Zwarte Piet bij de intocht te verhinderen.

Op 17 november, acht dagen na de veroordeling van de zogenoemde ‘blokkeerfriezen’, vindt de landelijke intocht van Sinterklaas plaats in Zaanstad. Op deze dag en de dag erna is actiegroep Kick Out Zwarte Piet van plan in achttien plaatsen te demonstreren tegen Zwarte Piet. Vier van deze demonstraties gaan niet door vanwege een gebrek aan animo. In Zaanstad zelf wordt ook gedemonstreerd tegen Zwarte Piet, maar dan door een tweetal kleinere actiegroepen. In Zaanstad verloopt de demonstratie zonder incidenten. Echter, op tal van plaatsen kunnen de demonstraties niet plaatsvinden zoals gepland. Zo is in Nijmegen een preventief demonstratieverbod vanwege de dreiging van voetbalhooligans die voor Zwarte Piet zijn. In Zwolle komt op het allerlaatste moment een verbod. In Den Helder komen de meeste demonstranten niet aan, omdat zij worden tegengehouden door de politie bij Alkmaar. In Apeldoorn gaan de actievoerders niet demonstreren vanwege de dreiging van voetbalhooligans uit Deventer. In Den Haag, Eindhoven, Hilversum en Leeuwarden worden demonstraties vroegtijdig beëindigd. In Eindhoven zoeken ruim tweehonderd tegendemonstranten de confrontatie op met actievoerders van Kick Out Zwarte Piet. Daarbij worden racistische leuzen geroepen. De politie houdt zes mensen aan wegens openlijke geweldpleging. In Groningen en Rotterdam is sprake van geweldsincidenten tussen voorstanders en tegenstanders. In Rotterdam blijken daarnaast activisten van de extreemrechtse Pegida, zonder medeweten van de organisatie, als de traditionele Zwarte Piet mee te lopen in de optocht. Alleen in Amstelveen slagen de actievoerders van Kick Out Zwarte Piet erin zonder problemen te demonstreren.

In een [reconstructie](#) door NRC zegt jurist Berend Roorda van de Rijksuniversiteit Groningen dat burgemeesters onterecht hebben gekozen voor de garantie van veiligheid

boven het demonstratierecht. Zodoende hebben zij het demonstratierecht ingeperkt. Kick Out Zwarte Piet is in 2019 opnieuw van plan in veel gemeenten te demonstreren. Ondertussen heeft de actiegroep bij burgemeesters van acht gemeenten formeel een klacht ingediend over het inperken, afbreken of verbieden van anti-zwartepietdemonstraties.

Tijdens de landelijke intocht op 17 november zijn de traditionele Zwarte Pieten vervangen door roetveegpieten. Hierbij zijn variaties te zien van enkele vegen op het gezicht tot een volledig geschminkt gezicht, wat alsnog tot verontwaardiging leidt. De laatsten zouden 'vaker door de schoorsteen zijn gegaan' dan andere pieten. Bij de intocht in Amsterdam, daarentegen, lopen louter pieten met vegen op het gezicht. Uit [onderzoek](#) van DUO Onderwijsonderzoek & Advies naar de wijze waarop het sinterklaasfeest op Nederlandse basisscholen gevierd wordt, blijkt dat de roetveegpiet steeds meer terrein wint. Dit geldt met name voor de Randstad. Terwijl in Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en omliggende gemeenten 69% van de scholen door roetveegpieten wordt bezocht, geldt dat voor de rest van Noord- en Zuid-Holland en Utrecht voor 49%. In de rest van het land geldt dat voor 'slechts' 16 tot 20% van de scholen.

In de aanloop naar Sinterklaas zijn twee onderzoeken uitgevoerd naar hoe Nederlanders denken over Zwarte Piet en de discussie erover. Een [onderzoek](#) van I&O Research toont dat een ruime meerderheid van de Nederlanders (68%) het niet terecht vindt dat deze discussie gevoerd wordt, terwijl 30% de discussie wel terecht vindt. Ten opzichte van 2016 is dit een duidelijke verschuiving: toen vond 80% de maatschappelijke discussie onterecht en 19% terecht. In 2016 wilde 65% van de Nederlanders dat Zwarte Piet zwart zou blijven, in 2018 wil nog 50% dat. Onderzoek van het actualiteitenprogramma EenVandaag toont aan dat er grote verschillen zijn tussen de mening van zwarte Nederlanders en witte Nederlanders als het om de figuur van Zwarte Piet gaat. Waar slechts 17% van alle deelnemers aan dit [onderzoek](#) Zwarte Piet als racistisch ziet, ziet

bijna driekwart (73%) van de zwarte deelnemers Zwarte Piet als racistisch. Zij zijn daarom voor aanpassing van het uiterlijk van Zwarte Piet. Zes op de tien zwarte deelnemers (62%) geven aan dat zij zelf, of een direct familielid, discriminatie hebben ervaren die gerelateerd is aan de figuur Zwarte Piet.

1.3 Homofobie in het voetbal

Daan Verhoeven en Bowi Jong, twee jonge homoseksuele voetbalsupporters, sturen in de week van 19 november een [brandbrief](#) over homofobie in het voetbal naar de KNVB en alle clubs uit de Eredivisie. Ondanks eerdere initiatieven vanuit de voetbalwereld, voelen ze dat het hebben van een andere seksuele gerichtheid in het voetbal nog altijd in een negatief daglicht staat. Zij worden in het voetbalstadion vaak in negatieve zin geconfronteerd met woorden als 'homo' en 'flikker'. Jong en Verhoeven hopen dat de KNVB en de clubs uit de Eredivisie de nodige maatregelen zullen nemen, zodat homoseksuelen zich zowel in als rond het voetbalstadion niet voor hun seksuele voorkeur hoeven te schamen. Voetbalanalist Johan Derksen reageert in het televisievoetbalprogramma [Veronica Inside](#) op de brandbrief door te zeggen dat homo's maar tegen een stootje moeten kunnen. Johan Derksen noemt Verhoeven en Jong "twee hysterische jonge homootjes" die "eens een flinke jongen" moeten worden. Na de uitspraken van Derksen ontstaan op sociale media de hashtag #SorryJohan, waarmee homoseksuele mannen persoonlijke verhalen delen over hun coming-out en over de discriminatie waarmee ze te maken krijgen. "Sorry Johan, dat ik zeven jaar met een geheim heb rondgelopen omdat ik bang was iedereen kwijt te raken" of "Sorry Johan, dat ik bang was in elkaar geslagen te worden mocht 'het geheim' uitlekken", zijn enkele voorbeelden van de talloze tweets. Minister Engelshoven van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, die gaat over lhbt-emancipatie, reageert in [antwoorden op Kamervragen](#) op de commotie door te zeggen dat ze in gesprek wil met de KNBV om lhbt-acceptatie in het voetbal te vergroten.

2. Ontwikkelingen in discriminatiebestrijding door overheid en wetgever

2.1 Woonwagewoners en gemeenten

Op 23 september 2018 bezet een groep woonwagewoners in de Brabantse gemeente Mill en Sint een stuk grond om te protesteren tegen het gebrek aan standplaatsen in de gemeente. In de maand daarna beginnen in diverse gemeentes groepen van woonwagewoners, Sinti of Roma acties tegen het gemeentebestuur om meer standplaatsen op te eisen. Uit een niet volledig [overzicht](#) dat is samengesteld door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties blijkt dat in 25 gemeenten (waaronder Nissewaard, Capelle aan den IJssel en Papendrecht) actie is gevoerd tegen het gemeentelijk woonwagewagen- en standplaatsenbeleid. Aanleiding voor deze acties is het nieuwe beleid van de rijksoverheid, zoals vastgelegd in het [‘Beleidskader gemeentelijk woonwagewagen- en standplaatsenbeleid’](#) van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, dat op 12 juli 2018 naar de Tweede Kamer is gestuurd. Dit beleid bevat richtlijnen voor gemeenten met betrekking tot nieuw woonwagewagen- en standplaatsenbeleid. Dit beleidskader maakt het onmogelijk voor gemeenten om het zogenaamde uitsterfbeleid voort te zetten. Dit uitsterfbeleid was als nuloptie opgenomen in de handreiking [‘Werken aan woonwagewagenlocaties’](#) die het toenmalige ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer in 2007 uitgaf. Deze handreiking voor gemeentelijk woonwagewagenbeleid gaf een vijftal beleidsopties voor gemeenten. Een van deze beleidsopties was de nuloptie, waarbij woonwagewagenstandplaatsen geheel verdwijnen door het verwijderen van vrijgekomen standplaatsen. Het College voor de Rechten van de Mens heeft sinds 2006 in diverse zaken geoordeeld dat dit uitsterfbeleid discriminerend is. De tweede beleids optie uit de handreiking van 2007, het zogenoemde afbouwbeleid, wordt eveneens als discriminerend beoordeeld. Het College voor de Rechten van de Mens oordeelt in navolging van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens en het Hof van Justitie van de Europese Unie, dat woonwagewoners onder

het juridisch begrip ‘ras’ vallen en dat zij zodoende volgens de Algemene Wet Gelijke Behandeling niet anders dan woningzoekenden op de reguliere woningmarkt behandeld moeten worden. Om die reden heeft de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties het beleid aangepast door een nieuw beleidskader te geven waaraan gemeenten zich moeten houden bij het vormgeven van hun woonwagewagen- en standplaatsenbeleid.

Het nieuwe beleidskader is voor een groot deel gebaseerd op een [advies](#) van het College voor de Rechten van de Mens. De visie die ten grondslag ligt aan dit nieuwe beleidskader heeft als kern om Roma, Sinti en woonwagewoners te beschermen tegen discriminatie, hun rechten te waarborgen en rechtszekerheid en duidelijkheid te bieden. Dit betekent onder meer dat de afbouw van standplaatsen niet is toegestaan zolang er behoefte aan is en dat een woningzoekende Roma, Sinti of woonwagewagewoner binnen een redelijke termijn kans moet maken op een standplaats.

Om het nieuwe beleid te monitoren is een [nulmeting](#) verricht naar het actuele aantal woonwagewagenstandplaatsen. Alle 380 gemeenten en 315 woningcorporaties in Nederland zijn per e-mail benaderd. 310 gemeenten hebben aan het onderzoek meegedaan. Hieruit blijkt dat deze 310 gemeenten in totaal 7.723 woonwagewagenstandplaatsen op hun grondgebied hebben. Onder de 310 gemeenten zijn er 48 die geen woonwagewagenstandplaatsen hebben (15%). Over het algemeen is het aantal standplaatsen per gemeente niet erg groot. 43 gemeenten (14%) hebben meer dan 50 standplaatsen.

Het blijkt dat veel gemeenten terughoudend zijn bij het wijzigen van hun beleid. Woonwagewagewoners hebben daarom het idee dat het uitsterfbeleid nog steeds wordt gehanteerd. Dat verklaart de acties tegen de gemeenten in het najaar van 2018. In een interview met [Omroep Brabant](#) stelt de burgemeester van Best, Hans Ubach, dat woonwagewagewoners geduld moeten hebben. Beleid maken gaat volgens hem niet over één nacht ijs. “Nu wil ik niet zeggen dat die mensen jaren moeten wachten. Maar ja, gemeenten schakelen niet heel snel.”

Burgemeesters uit de drie zuidelijke provincies vinden echter dat het landelijke beleid te weinig rekening houdt met de dagelijkse veiligheidspraktijk. De burgemeester van Eindhoven heeft dan ook namens de regioburgemeesters van Limburg, Brabant en Zeeland op 17 oktober 2018 een [brief](#) gestuurd naar de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties over het te voeren woonwagengebeleid. In deze brief uiten zij hun zorgen met betrekking tot de volkshuisvestelijke insteek van het landelijk kader, waarbij onvoldoende rekening zou worden gehouden met de dagelijkse veiligheidspraktijk. Zijn zien namelijk een praktijk waarbij (georganiseerde en ondermijnende) criminaliteit de eerbiediging van de culturele identiteit van Sinti, Roma en woonwagengebwoners onder druk zet. De minister heeft op 18 december 2018 in een [brief](#) aan alle gemeentebesturen een reactie gegeven op de brief van genoemde burgemeesters. Zij stelt dat het woonwagen- en standplaatsenbeleid zoals dat tot juli 2018 werd gevoerd, op rijksniveau en vaak ook op gemeentelijk niveau, onvoldoende rekening hield met het mensenrechtelijk kader. De herziening van het woonwagen- en standplaatsenbeleid zoals vastgelegd in het nieuwe beleidskader, is dan ook noodzakelijk. Met dit beleidskader kunnen gemeenten nagaan of hun beleid in strijd is met het mensenrechtelijk kader. Als dat het geval is, zoals bij een uitsterf beleid, worden aanpassingen verwacht. Het nieuwe beleidskader staat de bestrijding van ondermijnende activiteiten en criminaliteit niet in de weg. De minister roept gemeenten en woonwagengebwoners op om de dialoog aan te gaan en gezamenlijk naar oplossingen te zoeken.

Het Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten (NJCM) waarschuwt in een [persbericht](#) voor de mogelijk stigmatiserende werking van de brief van de regioburgemeesters. In hun brief lijken de regioburgemeesters criminaliteit te koppelen aan een specifieke woonvorm (de woonwagen) en cultuur (de woonwagencultuur). Hierdoor dreigt de gehele woonwagengemeenschap als crimineel te worden weggezet en komt de eerbiediging van hun (culturele) rechten in gevaar. Zo wordt het nieuwe beleidskader ondermijnd.

2.2 Implementatieplan Arbeidsmarktdiscriminatie 2018-2021

Op 22 november 2018 wordt het '[Implementatieplan Arbeidsmarktdiscriminatie 2018-2021](#)' gepresenteerd. Dit is de uitwerking van het '[Actieplan Arbeidsmarktdiscriminatie 2018-2021](#)'. Doel van beide plannen is om discriminatie op de arbeidsmarkt te bestrijden. Het Actieplan en het Implementatieplan zijn opgebouwd rond drie pijlers. De eerste pijler is toezicht en handhaving en gaat met name in op de rol van de Inspectie SZW. De bevoegdheden van de Inspectie SZW worden verruimd, zodat toezicht en handhaving met betrekking tot het wervings- en selectiebeleid van werkgevers mogelijk wordt. De Inspectie SZW zal niet alleen optreden tegen discriminatie op de werkvloer, maar ook tegen discriminatie tijdens werving en selectie. Om dit mogelijk te maken wordt een wijziging van de Arbeidsomstandighedenwet voorbereid. De tweede pijler, onderzoek en instrumenten, is gericht op de ontwikkeling van toepasbare instrumenten voor werkgevers, personeelsfunctionarissen en ondernemingsraadsleden om vooroordelen bij werving en selectie tegen te gaan. Met de derde pijler wordt ingezet op stimulering van kennis over en bewustwording van discriminatie en uitsluiting op de arbeidsmarkt en hetgeen werkgevers kunnen doen om dit te voorkomen.

2.3 Straatintimidatie

Per 1 januari 2018 is in Rotterdam straatintimidatie strafbaar gesteld door middel van een nieuw artikel in de Algemene Plaatselijke Verordening van Rotterdam (APV). Amsterdam was Rotterdam al voorgegaan in dezen. In mei 2018 begint de gemeente Rotterdam met het vervolgen van straatintimidatie. Op 19 december 2018 wordt voor het eerst iemand veroordeeld voor straatintimidatie. Het gaat om een man die in de zomer in het centrum van Rotterdam willekeurig vrouwen aanspreekt en lastig valt. Hij riep hen na, liep achter hen aan, maakte kus- en handgebaren of ging dicht naast een vrouw op een bankje zitten. Handhavers van de gemeente waren hiervan getuige. In het uitgebreide [oordeel](#) gaat de kantonrechter in op de mogelijkheden tot beperking van de vrijheid van meningsuiting. Het oordeel sluit hij af met de conclusie dat het

artikel over straatintimidatie in de APV, ondanks de beperking van de vrijheid van meningsuiting, geen papieren tijger hoeft te zijn om te kunnen optreden tegen overlastgevend gedrag in de openbare ruimte. De verdachte wordt voor twee gevallen van straatintimidatie veroordeeld tot twee voorwaardelijke geldboetes van 100 euro.

2.4 Eerste genderneutrale paspoort

Op 19 oktober 2018 is voor het eerst in Nederland het geslacht van iemand in een paspoort gewijzigd in een X, dat staat voor genderneutraal. Leonne Zeegers uit Breda is de eerste persoon in Nederland bij wie de V van vrouw is aangepast naar een X. Dit is het gevolg van het [baanbrekende oordeel](#) dat de rechtbank Limburg op 28 mei 2018 velde, naar aanleiding van een verzoek van Zeegers om de V in het paspoort te vervangen door een X. Zeegers heeft een intersekseconditie en voelt zich man noch vrouw. Belangenorganisaties TNN, NNID en COC [roepen](#) de regering op om het voor iedereen mogelijk te maken om de geslachtsaanduiding in het paspoort en andere officiële documenten te schrappen. Het Sociaal en Cultureel Planbureau schat dat 1 op de 200 mensen een intersekseconditie heeft. Dat betekent dat er ongeveer 85.000 mensen in Nederland zijn met een vorm van intersekseconditie.

2.5 VN-verdrag handicap

Sinds 14 juli 2016 is in Nederland het VN-verdrag voor de rechten van mensen met een beperking van kracht. Het verdrag heeft als doel dat inclusie van mensen met een beperking in de samenleving de norm wordt. Dit betekent dat de Nederlandse overheid ervoor moet zorgen dat mensen met een beperking op alle terreinen volwaardig kunnen deelnemen aan de samenleving. In de tweede helft van 2018 zijn door de Rijksoverheid diverse maatregelen genomen om de norm van inclusie te bewerkstelligen. Voorts heeft het College voor de Rechten de Mens gerapporteerd over de implementatie van het VN-verdrag handicap.

In het najaar stuurt de staatssecretaris voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid twee brieven naar de Tweede Kamer over de plannen

van het kabinet om meer mensen met een beperking aan een baan te helpen. Op 7 september 2018 informeert de staatssecretaris voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid de Tweede Kamer per [brief](#) over een nieuw breed offensief om meer mensen met een beperking aan werk te helpen. Op 20 november stuurt zij een uitgebreide [brief](#) waarin dit offensief nader wordt uitgewerkt. De centrale beleidsinzet is dat meer mensen met een beperking aan het werk komen en blijven. De brief benoemt achttien beleidsvoorstellen rond de volgende vier ijkpunten: het eenvoudiger maken van bestaande regelingen voor werkgevers en werkzoekenden; het werken aantrekkelijker maken voor mensen met beperkingen; werkgevers en werkzoekenden moeten elkaar gemakkelijker kunnen vinden; bijdragen aan duurzaam werk.

Op 15 oktober 2018 stuurt de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties een [brief](#) die de Tweede Kamer informeert over de uitkomsten van het overleg met belangenorganisaties van 6 september 2018, over de vraag of en hoe kiezers met een verstandelijke beperking geholpen zouden kunnen worden bij het stemmen. Er is uitvoerig gesproken over de vraag of aan kiezers met een verstandelijke beperking hulp geboden kan worden bij het stemmen, en zo ja, hoe dat het beste zou kunnen. De minister constateert dat verschillende maatregelen die de toegankelijkheid vergroten mogelijk zijn, zonder dat daarvoor wetgeving nodig is. Het gaat dan concreet om meer en goede voorlichting over het stemmen en het instellen door gemeenten van mobiele stembureaus (artikel J 4a van de Kieswet). Reeds in een [brief](#) van 15 juni 2018 heeft de minister een experimentenwet aangekondigd om experimenten te kunnen houden met 'early voting'. Dit maakt maatwerk mogelijk door geschikte omstandigheden te creëren om kiezers met een beperking te ondersteunen en waar nodig te helpen om te kunnen stemmen. De kiezers kunnen in een bepaalde periode voor de datum van de verkiezingen al hun stem uitbrengen op het gemeentehuis of een andere locatie.

Het College voor de Rechten van de Mens heeft in het kader van zijn mandaat als het nationale toezichtsorgaan een [rapport](#) gestuurd aan het VN-comité dat toezicht houdt op de uitvoering van het verdrag. Dit rapport bevat de zienswijze van het College over de manier waarop het VN-Verdrag is geïmplementeerd in de eerste twee jaar sinds de ratificatie in juli 2016. Het College ziet de volgende positieve ontwikkelingen: inspanningen om het kiesproces toegankelijker te maken, het inbedden van de grond ‘beperking’ in de wetgeving inzake gelijke behandeling en de oprichting van een platform met stakeholders. Echter, het College maakt zich zorgen over het tempo waarin het verdrag wordt geïmplementeerd.

Op een aantal terreinen heeft het College specifieke zorgen. Zo verschilt de mate van maatschappelijke ondersteuning per gemeente. De vaardigheden en expertise van het gemeentepersoneel dat verantwoordelijk is voor de maatschappelijke ondersteuning aan personen met een beperking staat ter discussie. Tevens heeft verhuizen tussen gemeenten gevolgen voor de geboden diensten en hulpmiddelen. Voorts is de gezondheidszorg voor personen met een psychische beperking vaak niet tijdig beschikbaar. De stappen die worden gezet naar een inclusieve arbeidsmarkt gaan langzaam en hebben niet geleid tot een toename van het aantal personen met een beperking op de arbeidsmarkt. Er is niet voldaan aan de doelstelling van het aantal te creëren banen voor personen met een beperking in de publieke sector. Hoewel de ‘Wet passend onderwijs’ als doelstelling heeft het aantal kinderen dat regulier onderwijs geniet te vergroten, gaat een groot aantal kinderen met een beperking naar een instelling voor speciaal onderwijs. De invoering van inclusief onderwijs, zoals voorgeschreven in artikel 24 van het VN-verdrag, wordt niet overwogen door de regering.

2.6 Kabinet ziet af van plan voor loondispensatie

Op 7 september 2018 informeert de staatssecretaris voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid de Tweede Kamer per [brief](#) dat het kabinet afziet van het in het voorjaar gelanceerde plan om in de Participatiewet loonkostensubsidie te vervangen door loondispensatie.

Werknemers met een beperking ontvangen nu een volledig loon. In het voorstel van het kabinet hoeven werkgevers alleen het loon te betalen voor de productiviteit die de werknemer levert. De werknemers kunnen een aanvullende uitkering aanvragen om een inkomen ter hoogte van het wettelijk minimumloon te krijgen. In een [reactie](#) op dit voorstel stelt het College voor de Rechten van de Mens dat het kabinetvoorstel in strijd is met het VN-verdrag handicap. De staatssecretaris motiveert zijn besluit om af te zien van loondispensatie met de verwachting dat loondispensatie in de Participatiewet niet de gewenste vereenvoudiging brengt.

2.7 Etnisch profileren

In december 2017 publiceert de politie expliciete instructies om te voorkomen dat agenten bij controles etnisch profileren. Bij proactieve controles, die de politie uitvoert zonder constatering van een overtreding of strafbaar feit, mag voortaan alleen nog onderscheid gemaakt worden op grond van huidskleur, afkomst of religie als daarvoor een objectieve rechtvaardiging is zoals een dadersignalement. Een persoon controleren omdat diegene tot een groep behoort die in de misdaadstatistieken oververtegenwoordigd is, mag niet meer. Met trainingen en ambassadeursprojecten wordt het nieuwe beleid uitgedragen. Alle agenten moeten uiterlijk in juni 2018 het nieuwe beleid kennen. Echter, burgerrechtenorganisatie Controle Alt Delete constateert op haar [website](#) dat dat doel eind 2018 nog lang niet in zicht is.

De [documentaire](#) Verdacht, die KRO-NCRV op 10 december 2018 uitzendt, brengt indringend in beeld wat het met mensen doet als zij onterecht staande worden gehouden vanwege hun kleur of herkomst. De veertien geïnterviewden hebben uiteenlopende beroepen (installateur, leraar, advocaat, militair, politieagent) en verschillen in leeftijd en afkomst. Ze hebben één ding gemeen: de politie wil regelmatig van ze weten wat ze ergens doen, waar ze naar toe gaan en hoe ze heten. In de documentaire beantwoorden ze de vraag: “Welke ervaring met de politie is jou het meest bij gebleven?” De een vertelt over de vernedering ten overstaan van zijn moeder, de ander hoe

hij is uitgemaakt voor aapje en nog een ander hoe zijn broek van zijn lijf is getrokken door collega-agenten.

2.8 Aanwijzing discriminatie

Op 1 januari 2019 is de [Aanwijzing discriminatie](#) van het Openbaar Ministerie vernieuwd door meer aandacht te schenken aan delicten met een discriminatieaspect en aan delicten gericht tegen transgender personen. In de Aanwijzing discriminatie wordt beschreven hoe het Openbaar Ministerie zich inzet voor de aanpak van discriminatie. In de oude aanwijzing lag de nadruk op specifieke discriminatiefeiten, zoals groepsbelediging en aanzetten tot haat. In de praktijk blijken zulke feiten minder vaak voor te komen dan delicten met een zogenoemd discriminatieaspect. Dat zijn delicten, bijvoorbeeld mishandeling, waarbij discriminatie mogelijk een rol heeft gespeeld. Als er sprake is van een delict met een discriminatieaspect kan dit leiden tot een hogere straf. Een discriminatieaspect kan ook te maken hebben met het feit dat een slachtoffer transseksueel of transgender is. In deze nieuwe aanwijzing is de grond genderidentiteit voor strafverhoging expliciet opgenomen.

3. Onderzoeken

3.1 Lhbt-monitor van het SCP

Op 21 november 2018 publiceert het Sociaal en Cultureel Planbureau de tweede editie van de [lhbt-monitor](#), die een beeld schetst van de leefsituatie van lesbische, homoseksuele, biseksuele en transgender personen in Nederland op domeinen als veiligheid, gezondheid en werk. Geconcludeerd wordt dat de leefsituatie van lhbt'ers op een aantal terreinen is verbeterd, maar nog steeds slechter is dan die van niet-lhbt'ers. Verbeterd is dat lesbische en homoseksuele personen in 2017 niet vaker geweld meemaken dan heteroseksuele personen.

Deze cijfers komen als een verrassing voor voorzitter Tanja Ineke van lhbt-belangenvereniging COC, die in het [NOS Radio 1 Journaal](#) reageert op het onderzoek. In de dagelijkse praktijk is niet merkbaar dat er minder geweld is tegen lhbt'ers, aldus Ineke. Daarentegen zijn lhbt'ers vaker slachtoffer van cyberpesten en

voelen zij zich onveilig dan heteroseksuelen. Lhbt'ers, en dan met name biseksuelen, hebben een minder gezonde leefstijl en meer lichamelijke en psychische gezondheidsproblemen. Ook ervaren lhbt'ers meer negatieve bejegening op het werk en burn-outklachten. De ervaren leefsituatie van transgender personen steekt op alle terreinen negatief af in vergelijking met cisgender (niet-transgender) personen.

3.2 Transgender personen

In november 2018 publiceert het Transgender Netwerk Nederland (TNN) het onderzoek [Overal op je hoede](#), naar de mate waarin transgender personen in Nederland geconfronteerd worden met geweld. Hiervoor vulden 316 transgender personen in de periode half april 2018 tot 1 september 2018 een uitgebreide vragenlijst in. Uit het onderzoek blijkt dat transgender personen zeven keer zo vaak mishandeld worden of daarmee bedreigd worden, tien keer zo vaak slachtoffer zijn van cyberpesten en vier keer zo vaak slachtoffer zijn van huiselijk geweld. Van de meeste gevallen van geweld wordt geen aangifte gedaan of melding gemaakt. Transgender personen hebben namelijk weinig vertrouwen in de politie.

3.3 Lhbt-leerlingen in het voortgezet onderwijs

Veel lesbische, homoseksuele, biseksuele en transgender leerlingen hebben het zwaar op Nederlandse middelbare scholen blijkt uit [onderzoek](#) dat de Amerikaanse Columbia University in samenwerking met COC Nederland heeft verricht. Het onderzoek werd uitgevoerd door middel van een online enquête onder 1065 lhbt-scholieren van tussen de 13 en 20 jaar oud. Uit het onderzoek blijkt dat op middelbare scholen veel negatieve dingen over homoseksuelen worden gezegd, zowel door leerlingen als docenten (79,9% resp. 46,4% van de leerlingen die negatieve dingen hoorden). Lhbt-scholieren hebben daar veel last van (57,6%), maar docenten treden er volgens de leerlingen die het meemaken zelden adequaat tegen op. 43,6% van de lhbt-leerlingen werd het afgelopen jaar uitgescholden wegens hun seksuele oriëntatie. Ook kreeg een forse groep lhbt-scholieren het afgelopen jaar te

maken met licht (13,4%) of zwaar (6,4%) geweld wegens hun seksuele oriëntatie of genderexpressie (7,7% resp. 2,7%). De meeste leerlingen (61,8%) die geweld meemaken melden dit bij het schoolpersoneel, maar slechts weinig van hen vinden dat daar adequaat op gereageerd wordt (37,8%). Uit het onderzoek wordt eveneens duidelijk hoe de situatie voor lhbt-personen op school kan worden verbeterd. Zo gaat het véél beter op scholen met ondersteunende docenten, een Gender and Sexuality Alliance (GSA) en goede aandacht voor lhbt-acceptatie in de les.

3.4 Onderzoek joden in Nederland

Eind 2018 verschijnen twee onderzoeken waaruit blijkt dat veel joden in Nederland en andere Europese landen anti-joodse of antisemitische gevoelens ervaren. Een [onderzoek](#) van het televisieprogramma EenVandaag toont aan dat bijna de helft van de 557 deelnemers zich niet vrij voelt om in Nederland openlijk joods te zijn. Deelnemers geven aan dat anti-joodse gevoelens alom aanwezig zijn in Nederland. Vooral op internet (82%), in de nieuwsmedia (59%) en op straat (52%) zien zij anti-joodse sentimenten. Dat leidt ertoe dat joden hun gedrag aanpassen: 43% van de deelnemers past hun uiterlijk of kleding wel eens aan om te voorkomen dat ze als jood worden herkend, bijvoorbeeld door een pet over hun keppeltje te dragen als ze de straat op gaan. Een [onderzoek](#) van het Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten (FRA), toont aan dat veel joden in Europa het antisemitisme in hun land zien toenemen. Het onderzoek werd uitgevoerd door middel van een online enquête onder 16.000 joden in 12 lidstaten van de EU waaronder Nederland. Ongeveer 90% van de ondervraagde joden ziet antisemitisme op het internet, terwijl ongeveer 70% openbare ruimtes, de media en de politiek als meest voorkomende bronnen van antisemitisme noemt. Bijna 30% is weleens lastiggevallen, waarbij diegenen die zichtbaar joods zijn het zwaarst worden getroffen.

3.5 Discriminatie bij werving en selectie

Een [onderzoek](#) van TNO inventariseert de risico's op discriminatie op grond van leeftijd, afkomst, chronische ziekte of handicap en geslacht bij werving en selectie. Gedurende alle

fasen van het wervings-en-selectieproces is het risico op discriminatie aanwezig. Discriminatie begint met de vraag wie informatie over een vacature ontvangt en wie niet. Niet alleen de werkgever speelt een rol in het keuzeproces, maar ook partijen als uitzendbureaus, recruitmentbureaus, assessmentbureaus, reclame- en marketingbureaus en vacaturewebsites. De pre-selectie door deze partijen is vaak niet transparant en er kleven veel risico's op discriminatie aan. Voorts worden informele netwerken steeds belangrijker, wat het risico op discriminatie vergroot. Tevens brengen nieuwe selectiemiddelen, algoritmen en artificiële intelligentie nieuwe risico's op discriminatie met zich mee.

3.6 Wat werkt tegen discriminatie

Het Kennisplatform Integratie & Samenleving heeft een aantal publicaties uitgebracht waarin wordt ingegaan op wat werkt tegen discriminatie. Eén [rapport](#), gebaseerd op literatuuronderzoek, beschrijft een drietal mechanismen die werken bij de aanpak van discriminatie: inleven en empathie bevorderen, een sociale norm stellen en mensen bewust maken van eigen vooroordelen en stereotypen. Zo blijken emoties cruciaal te zijn om je eigen vooroordelen te verminderen. Een interventie gebaseerd op empathie, die mensen laat meeleven met iemand die gediscrimineerd wordt, is effectiever dan een rationele benadering. Het veranderen van de sociale norm van mensen, het tweede mechanisme, houdt in dat binnen een groep, organisatie of samenleving een klimaat gecreëerd wordt waarin de sociale norm is dat er niet gediscrimineerd wordt. Als dat toch gebeurt, leidt dit tot verontwaardiging in de groep. Het derde werkzame mechanisme is mensen bewust maken van eigen vooroordelen en stereotypen. Interventies die zijn gebaseerd op dit mechanisme werken alleen bij mensen die gemotiveerd zijn en zich schuldig voelen als zij constateren vooroordelen of stereotypen te hebben. Daarvoor is het noodzakelijk dat zij zich in eerste instantie beseffen dat zij zelf vooroordelen of stereotypen hebben.

3.7 Voortgangsrapportage Actieplan 'Naar een veiliger sportklimaat'

In november 2018 verschijnt de [zesde meting](#) van de monitor van het actieplan 'Naar een veiliger sportklimaat' (VSK). Dit werd in 2011 gelanceerd door de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en loopt tot en met 2018. Voor de meting van 2018 wordt gerapporteerd over de ervaringen van het bestuurlijk kader, sporttechnisch kader, arbitrerend kader met vormen van wangedrag, waaronder discriminatie in het afgelopen jaar. Naar voren komt dat 12% van het arbitrerend kader in de sportwereld te maken heeft gehad met discriminatie vanwege huidskleur, 14% met discriminatie vanwege cultuur of religie, 5% procent met discriminatie vanwege homoseksualiteit en 15% met vrouwonvriendelijk gedrag. Van het sporttechnisch kader heeft 6% te maken gehad met discriminatie vanwege huidskleur, 8% met discriminatie vanwege cultuur of religie, 4% met discriminatie vanwege homoseksualiteit en 15% met vrouwonvriendelijk gedrag. Van het bestuurlijk kader heeft 6% te maken gehad met discriminatie vanwege huidskleur, 7% met discriminatie vanwege cultuur of religie, 2% met discriminatie vanwege homoseksualiteit en 10% met vrouwonvriendelijk gedrag.

3.8 Rapportage racisme, antisemitisme en extreemrechts

De zevende editie van de '[Rapportage racisme, antisemitisme en extreemrechts](#)' telt voor het jaar 2017 3486 incidenten op het gebied van racisme, antisemitisme en extreemrechts geweld in Nederland. In 2016 waren dat er nog 4038. Het onderzoek van het Verwey-Jonker Instituut (in opdracht van de Anne Frank Stichting) is gebaseerd op meldingen in het registratiesysteem van de politie. Er valt bij alle vormen van racistische incidenten een toename in ernst waar te nemen. Bij antisemitisme is er sprake van een verschuiving van slachtofferloze incidenten naar persoonsgerichte incidenten. Bij racistische en anti-moslimincidenten is er sprake van een toename in ernst. Geconstateerd wordt dat extreemrechtse organisaties en extreemrechts gedachtegoed meer ruimte krijgen in de samenleving (waaronder op sociale

media) en in de politiek. Extreemrechtse onderwerpen en complottheorieën zijn niet langer taboe in het maatschappelijke en politieke debat. Zo wordt in verkiezingstijd bijvoorbeeld gediscussieerd over de relatie tussen 'ras en IQ' en kreeg een extreemrechtse complottheorie over 'omvolking' steun bij partijen als PVV en Forum voor Democratie.

Voor meer informatie over de onderwerpen in Stemmingen en Koersen, kunt u terecht op onze website www.radar.nl.

Als u geïnteresseerd bent in onderzoek of publicaties over discriminatie, dan biedt de Kennisbank Diversiteit en Emancipatie uitkomst. Deze is te vinden op www.kennisbankdiversiteitnemancipatie.nl.

De volgende Stemmingen en Koersen verschijnt in de tweede helft van 2019.